ДІАЛЕКТОЛОГІЯ

**МОВНЕ ВТІЛЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ОРІЄНТИРІВ ЖИТЕЛІВ
ЛУГАНЩИНИ В ДІАЛЕКТНИХ ТЕКСТАХ АРЕАЛУ**

doi: 10.12958/2227-2631-2019-2-41-17-30

Катерина Глуховцева,

*доктор філологічних наук, професор кафедри
української філології та загального мовознавства
ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”
<https://orcid.org/0000-0002-5581-2204>*

У статті проаналізовано оцінку історичних свідчень (за спогадами старожилів) та важливих суспільних подій ХХ – початку ХХІ століття, подану діалектоносіями Луганщини, виявлено мовне втілення ставлення респондентів до змін у суспільному житті соціуму, зокрема сучасного життя села. Джерелами дослідження стали тексти, записані впродовж другої половини ХХ століття від діалектоносіїв різних вікових категорій. Авторка доводить, що діалектні тексти-оповіді допомагають зрозуміти культурну ідентифікацію українських діалектоносіїв Луганщини, визначити їхні соціальні орієнтири. Респонденти негативно оцінюють розкуркулювання, примусову колективізацію, вони засвідчують, що голод 1933 року був створений штучно і це була трагедія великої кількості людей. Майже в кожному селі було зруйновано церкву, людей карали за те, що вони намагалися потрапити до храмів, які залишилися функціонувати. Таке позбавлення можливості вільно виявляти свої релігійні вподобання сприяло відчуженню від традиційної української звичаєвості, зокрема й виробленню національної байдужості.

Відступ від культурних народних традицій респонденти засуджують, уважають, що він зумовлений тією суспільною ситуацією, яка склалася в ареалі. Тексти-спогади, оповіді, що містять оцінку важливих суспільних подій ХХ – початку ХХІ століття діалектоносіями Луганщини, становлять один макротекст, у якому засуджуються злочини, зроблені проти простого народу, – виселення хліборобів до Сибіру, примусова колективізація, голодомор 1933 року, відчуження від усього українського. Основними засобами вербалізації змісту цих текстів є мікротопоніми, антропоніми, назви свійських тварин, птахів, сільськогосподарського знаряддя, господарських будівель.

Ключові слова: діалектний текст, діалектний дискурс, діалектна особистість, мовна та культурна ідентифікація, соціальні орієнтири.

The article analyzes the assessment of the historical evidence (according to the memories of the old-timers) and the important social events of the 20th – the beginning of the 21st century, presented by the dialectal carriers of

Luhansk region, revealing the linguistic embodiment of respondents' attitudes to changes in the social life of society, in particular, the modern life of the village. Sources of research were the texts written during the second half of the 20th century from dialectal carriers of different age categories. The author proves that dialectal texts help to understand the cultural identification of Ukrainian dialect carriers of Luhansk region, to determine their social orientations. Respondents are negatively evaluating the dispossessing, forced collectivization, they testify that the famine of 1933 was created artificially, and this was a tragedy of a large number of people. In almost every village, the church was destroyed, people were punished for trying to get to the temples that functioned. Such deprivation of possibility to express free their religious preferences caused the alienation from traditional Ukrainian customs, including the development of national indifference.

The main means of verbalizing the content of these texts are microtoponyms, anthroponyms, names of domestic animals, birds, agricultural implements, names of household buildings.

Key words: dialectal text, dialectal discourse, dialectal personality, linguistic and cultural identification, social orientations.

Вступ. Текстоцентризм діалектологічних досліджень зумовив увагу науковців до діалектних текстів, хоч саме визначення поняття цього феномену потребує подальшого уточнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. П. Гриценко вважає, що діалектний текст „може бути оцінений як простір природної реалізації говіркових явищ, як засіб фіксації і збереження важливої для дослідників інформації про реальні процеси, що пронизують діалектне мовлення й говірки як одну з форм існування національної мови” (Гриценко, 2000, с. 15). У діалектному тексті відбито реальне співвідношення елементів говіркової структури, що вступають у незвичні, досі не фіксовані синтагматичні зв'язки (Гриценко, 1996, с. 8). Н. Руснак сутність аналізованої одиниці розуміє так: „це знакове утворення, що має когнітивно-прагматичну основу, це ретранслятор певного типу інформації” (Руснак, 2010, с. 396). Н. Гуйванюк, доповнюючи це визначення, стверджувала, що діалектний текст – це миттєва вербалізація свідомості у формі мовної семіотичної одиниці, що „відповідає прагматичній настанові комунікації” (Гуйванюк, 2015, с. 120). На основі діалектних текстів наразі вивчають ментальні риси діалектоносіїв (Бігусяк, 2015; Колесников, 2015; Глуховцева, 2015), їхню культурну й мовну ідентифікацію (Глуховцева, 2017), соціокультурні орієнтири тощо.

Мета і методи дослідження. Мету цієї статті вбачаємо в тому, щоб проаналізувати оцінку історичних свідчень (за спогадами старожилів) і важливих суспільних подій ХХ – початку ХХІ століття, подану діалектоносійми Луганщини, виявити мовне втілення ставлення респондентів до змін у суспільному житті соціуму, зокрема сучасного

життя села. Джерелами дослідження стали тексти, записані впродовж другої половини XX століття від діалектоносіїв різних вікових категорій.

У розвідці використано описовий і зіставний методи.

Виклад основного змісту. Респонденти старшого віку (жители північних районів Луганщини) у своїх спогадах характеризують соціальний стан жителів краю в минулому так: *о́то ў нас до́ц'о́го ўре́м'а це́нтр се́ла нази́вайут' сло́бодойу // 'кажут' / шо даўно тут посе́лилис' коза́ки / і н'і́хто не́ помне / шо́б о́то ў Дува́нк'і ч'і ў окру́жайуч'іх се́лах ко́лис' бу́ли кр'іпа́ки // на па́н'іў ро́били / це́ пра́ўда / ну во́ни па́ни йа́к'іс' бу́ли не́ насто́йши́ч'і / не́ так / йа́к о́то ў кни́жках пи́шут' // н'і́кого во́ни не́ прода́вали і на со́бак л'у́деі не́ м'і́н'али // 'кажут' / до них мо́жна бу́ло на́й'натис' / а не́ хочеш / не́ їди* (Записано від Бикова Леоніда Григоровича, 1915 р. н., с. Нижня Дуванка, Сватівський р-н).

Наразі зрозуміло, що певні знання історії рідного краю, спогади старожилів, прозора внутрішня форма лексеми *слобо́да* (Слобо́да), котра дозволяє мотивувати її виникнення словом *сво́бода* (розмовне – *сло́бода*), спонукають мовця визнати: первісним населенням цього краю були козаки, які згодом мали різні достатки, тому й можна було визначити багатших і бідніших жителів села.

Водночас у наративах жителів південних районів Луганщини згадки про панів мають цілком реальний ґрунт, зокрема, респонденти знають історію появи в селі окремих родин: *А / Ба́бичеви / та то́ ж т'і / шо́ йі́х на со́бак ко́лис' па́н вим'і́н'аў* (Записано від Світікова Миколи Васильовича, 1924 р. н., с. Дякове, Антрацитівський район).

Про підступних багатіїв ідеться також у народному переказі про виникнення назви вулиці с. Дмитрівка: *У старовину в Дми́трівці ні́хто й не́ думав да́вати на́зви ву́лицям, або, як то́ді вва́жало́ся, по́рядкам. Але́ одна ву́лиця́ все-та́ки ви́пала з цього́ непи́саного за́кону. Це́ – Ру́ська. По́казово́ю є́ її і́сторія. Приста́ркува́тий па́н Іло́вайський лю́бив похва́статися сво́їми зе́млями, доли́нами Ми́юсу й Нага́льної, наві́ть те́плим півде́нним со́нцем. Для́ навко́лини́х по́міщи́ків він бу́в го́стинним мо́жновла́дцем, сла́вився хлі́босо́льством. Ча́сто в нього́ зби́ралися ро́довиті́ дінські́ по́міщи́ки, а та́кож на́їжджа́ли го́сті із вели́кору́ських губе́рній. То́ді вла́штову́валися кі́лькаденні́ полю́вання, ве́чорами го́рів яскра́вими во́гнями по́міщи́цький ді́м, до па́рку зга́нялися спі́вуні й та́нцюва́льни́ки.*

Ви́пало бу́ти го́стем Іло́вайського́ одно́му по́міщи́кові із Рязанської́ губе́рній. Це́ бу́в плю́гавий і злий ста́ричок. За́ його́ по́веління́м Іло́вайський на́казав ви́пороти́ дво́х коза́чків і по́кої́вку, ко́трі чи́мось не́ дого́дили́ йому́. Рязанський по́міщи́к го́стюва́в до́вго, об'ї́здив у́сі воло́діння́ Іло́вайського́, жо́дного полю́вання не́ про́пустив, ду́же ча́сто наві́дува́вся на пса́рню, де́ бу́ло пі́втори со́тні хорті́в, яких обслу́гову́вали де́сятко́ є́гері́в та́ три спе́ціальних со́бачих ку́хари́.

Якось-то між Іловайським та рязанським поміщиком зайшла розмова.

– Так, дороженький, край ваш чудесний, теплий, землі обширні й хороші. Словом, рай земний, – промовляв рязанець. – Тільки ось людей, душ, для твоїх земель малувато, а майстрових хороших зовсім мало. Душочок тобі б побільше... Іловайський, вочевидь, здогадався, до чого схиляє гість, адже не дарма хортами захоплювався на полюванні, пропадав днями на псарні.

– Що правда, то правда. Місця тутешні вашим не рівня. Бував там: ліси, болота, земля вбога, не те що наші чорноземи. А своїх, рязанських мужиків, нічого розхвалювати: мої малороси не гірші. Ось собак таких ні в тебе, ні по всій Рязанській губернії не відищуєш. Мої і гоном і нюхом куди сильніші. З полювання ніколи порожнім не повертаюсь.

– Ще довго за північ між поміщиками точилася розмова, а наступного дня рязанець знову був на псарні. Відібрав сім хортів. Для них обладнали візка і харчів набрали.

А пізно восени до Дмитрівки прибув обоз із семи возів і сімома сім'ями рязанських мужиків. Такими були умови торгу двох поміщиків, їм нарізали окремий порядок, де й поселилися вони: Кисельови, Спиридонови, Кислякови, Баландіни, Хандіни, Балуєви й Ганіни. Так виникла вулиця Руська (Записано й адаптовано до літературної мови Іваном Захарченком, краєзнавцем-фольклористом, с. Бобрикове, Антрацитівський р-н (Обрії, 2011, с. 49)).

Дореволюційне життя селянина діалектоносії старшого віку характеризують детально, із знанням справи, виділяючи багатих селян, середняків і бідних. С. Волошина, яка вивчає особливості автобіографічних розповідей у діалектній комунікації, наголошує на обмеженості респондентів у часі, що сприяє актуалізації найважливіших життєвих фактів (Волошина, 2008, с. 11): *У кожної л'юдини були корова / дві пар'ї коней / йакш'о воли / то буў багати ч'олов'їк / сво'їа моло'тарка / ко'сарка / в'їялка // а ў се'ре'дн'ач'ка було воли дві пари / короўка / плуг / моло'тарок не' було / робили т'їк / ви'коч'ували його гла'ден'киї / моло'тили ц'їпами / збирали грабл'ами / в'їяли ўруч'ну / йак йе в'їте'рок / або брали в'їялку / у'кого ба'гато / б'їдн'їшиї то'же ім'їл вол'їу'пару / короўку // у'кожного була п'тиц'а / кури / гуси / голу'би / свин'ї були / з'пол'а йак кос'ат' / в'їа'зали сна'чала сно'пи / по'том не'ре'возили гар'бами до'дому на т'їк / у'каждого буў с'в'її / йак не'ре'воз'ат' усе з'пол'а / то'д'ї мо'лот'ат' //* (Записано від Чалап Раїси Савелівни, 1927 р. н., с. Омелькове, Старобільський р-н). Загалом текст, насичений назвами свійських тварин, птахів, сільськогосподарського знаряддя, господарських будівель, допомагає мовцеві продемонструвати майновий статус односельців. Уживання іменників із суфіксом -к-, -ок- (коровка, вітерок), прикметників із суфіксом -еньк- (гладенький) репрезентує бережне ставлення господарів до свого майна,

хазяйновитість, уміння цінувати все, що нажито чесною працею, позитивну оцінку тодішніх способів господарювання на Слобожанщині.

Соціальні орієнтири, що їх виявляють мовці в діалектних текстах, прозорі, оскільки містять прямі оцінки багатьох подій ХХ – початку ХХІ століття. Респонденти, які пам'ятають часи розкуркулювання, примусовий вступ у колгоспи, різко засуджують ці події, не всі хочуть називати односельців, які займалися виселенням людей до Сибіру, бо, мовляв, їхні внуки й досі живуть у цьому селі. Зберігся спогад жительки Нижньої Дуванки, як її родичів разом із меншими дітьми вивезли за село серед зими й не дозволили повернутися назад: *Розкуркул'уван':а / це трагед'іа великої к'іл'кос'т'і л'удеї / м'її п'рад'ід маў хату / двоїїх коней / три дес'ятини земл'і і д'ітей // його розкуркулили // з'їмоїу посадили на брич'ку і виве'зли ў поле // в'ін ноч':у приїшоў до нас і просит' доч'ку / Гал'у / пусти / йа ж там замерзну / не' можна / бо ї нас заўтра вивезут' / а л'уди ў пол'і вирили нори та позаме'рзали там / а м'її бат'ко буў бригад'ір / йак ве'сноїу пахали поле і знайшли ба'гато к'істок // витаи'ч'іли двоих д'евоч'ок / од'н'її було три роки / а друг'її п'ят' // розкуркул'ували тих / хто не' буў куркулем // позаб'їрали ўсе / с'їмїї повимирали // жител'і села в'ід розкуркул'уван':а т'їкали на Донбас / на Урал // н'їхто із куркул'їў на'зад не пове'ртаўс'а //* (Записано від Ржевської Ангеліни Іванівни, 1926 р. н., с. Нижня Дуванка, Сватівський р-н). Цей час респонденти називають *трагедією великої кількості людей*, часом, коли *таке творилося*: *То д'ї таке творилос'а // оцеї м'їл'їц'їо'нер Дул'а і ш'ч'е Медвед'еў / Фан'ко Стол'ареўс'кий // ото ко'го р'їшат' / то'го ї розкуркул'уйут' / а ў нас куркул'їў не було // йак'ї були / пот'їкали / а осталис' хаз'аїни / у ко'го с'їм'їа ве'лика робот'аи'ч'а* (Записано від Смальяка Миколи Дмитровича, 1909 р. н., с. Нижня Дуванка, Сватівський р-н).

Розповіді про розкуркулювання селян насичені детальним описом важкого лихоліття, яке пережили селяни, перерахуванням відібраного майна, твердженнями, що розкуркулювали тих людей, які любили працювати на землі. У текстах нерідко вступають в опозицію лексеми *куркул'і* – *хаз'аїни*, *зажиточ'н'і*, які, судячи з контексту, мають розрізнятися значенням. На перше місце в цьому разі виходять такі ознаки: розбагатів за рахунок експлуатації селян – розбагатів тяжкою власною працею. Респонденти засвідчують, що розкуркулювання проходило в кілька етапів: *Су'с'іда розкулач'іли / коней забрали / ко'роў / у хат'і ї не' жили / т'їл'ки справили // а пот'ім через три годи / ус'їх п'їдр'ад // ми ўтекли / усе ў хат'і бросили / і шкафи / і кроват'і / у нас ве'лика хата / була теж крейд'ана // пле'м'їн:ик ска'заў / шо назна'ч'аїе пр'едс'едат'ел' на них // ч'ут' зажиточ'н'і л'уди / усе заб'їраў // у нас кон'і / пара вол'їў / і тел'ат'н'і / і кури // забрали ото ўсе* (Записано від Зубейко Олександри Володимирівни, 1927 р. н., с. Антонівка, Старобільський р-н). У наративах про цей час знаходимо такі свідчення:

тікали на шахти, жили в бараках, у землянках, було дуже холодно, прийшов приказ розкуркулених долой, тікали далі, голодували.

Оцінка подій першої половини XX століття пересічними жителями краю та й усієї України важлива для встановлення історичної справедливості, виявлення ментальних рис населення краю, розуміння того, яких жертв коштували перетворення названого часу.

Тексти, у яких респонденти описують колективізацію (зганяли колхозу), мають дуже багато спільного з тими, у котрих ідеться про розкуркулювання: У двадц'ят' деу'йтому колхозу зган'али // поздавали худобу у колхоз / у кого шо було / хто кон'а / хто корову / хто вол'їу (Записано від Четверик Катерини Омелянівни, 1919 р. н., с. Шульгинка, Старобільський р-н); А йак стали колхозу зган'ат' / усе забрали / і худобу / і птиць / а вона бідна реве / голодна / нескол'ко с'їмеї погрузили на підводи і кудис' пове'зли // біл'ше ніхто не ве'рнуєс'а (Записано від Смалья Миколи Дмитровича, 1909 р. н., с. Нижня Дуванка, Сватівський р-н). Текстотворчу функцію у цих текстах виконують, крім іменників, які номінують відібране майно, дієслова минулого часу, особливо з префіксами по-, з-, за-.

Діалектоносії Луганщини не можуть без сліз згадувати голод 1933 року, від якого в нашому краю постраждало багато людей. Дослідниця автобіографічних текстів подолян про голодовку І. Гороф'янюк стверджує, що в аналізованих текстах мікротемі про сільське життя підпорядковані одній макротемі – виживання в умовах відсутності їжі (Гороф'янюк, 2015, с. 84). І дійсно, очевидці цих подій і досі бояться відверто говорити на теми голодомору, не хочуть, щоб їх записували, однак зафіксовано чимало текстів, які підтверджують, що села після 1933 року були спустошені, а потім дозаселені вихідцями з Чернігівської, північних районів Сумської області та ін. Спогади про голод супроводжуються вигуками хаї Бог помилуйе!, не дай Бог!: а / ми д'їти (ото сви'ней пасли) / голод же такий буў / а баба б'їжит' картошки накопала / несе ж це / наварила їсти // голод'ні та'кі були // ў двадц'ят' трет'ому л'уди пухли / а то д'ї ж д'єцтво моєе проїшло / йа того не зам'іч'у здорово // а ўже триц':ат' трет'їй – це ўже зам'ітний / хаї Бог помилуйе! і сорок'с'омий „добрий” буў / такий / шо не дай Бог! // (Записано від Скороход Параски Захарівни, 1911 р. н., с. Олексіївка, Білокуракинський р-н).

У текстах-спогадах 1933-й називають роком, коли був голод, голодовка, біда, горе. Спогади містять назви трав, бур'янів, якими харчувалися (лопуцьки їли, кору їли, жолуді, бур'ян, пшінку копали), страв, які можна було приготувати без борошна (пекли коржі з лободи кучерявої, пекли макорженики, ладики, галети), характеристики самої ситуації (голод же такий буў; дуже т'ажолий (голод), дуже було трудно переживат' це; голод'ні та'кі були, пухл'ї ходили), перекази конкретних ситуацій, у які потрапляли самі оповідачі чи їхні знайомі: Голод триц':ат' трет'їй буў / дуже т'ажолий // бат'ки ў мене

бач'їли / ме'н'ї дуже було т'рудно переживат' це // нас було чет'веро // ми їздили... гет' хот'їли поїхати от голоду спасац':а / но бат'ко помер // у Сватов'ї (город Сватово) / і пер'ву н'їч / їак т'їки ми вийїхали з дому / бат'ко ўмер // мати о'стал'ас'а сама / не бачит' / і їа з мат'ї'р'їу / і брат / мен'їшї мене буў // ну / коли до'ходили / шо мати була пухла / ми брат'їка од'али ў д'е'цк'її дом / і по ц'ей ден' не з'найемо / де в'їн і їе / мати стала не ходити но'гами / пухла була сил'но / ў но'гах ч'ерви за'водилис'а / не могла ходити / кач'алас'а / просто пе'ре'кидаїец':а так / покотом по до'роз'ї // ну коли ми до'бралис'а зв'їт'їл'а / з Сватово / се'ред л'їта ми до'бралис'а до'дому / ў Олекс'їїўку // ў Олекс'їїўки ўже стали нач'їнац':а в о'город'ї // а то їїли берест'ки / гал'ети називалис'а то'д'ї / просто без му'ки / бересток тоўч'ем / і отої / ладики їїмо // дуже т'рудно було // кон'єшно / їак ўже ото нач'алос' в о'город'е / то ўже луч':е стало // кашу кукуруз'ану / кукурудзу тоўкли / кашу їїли / хл'їба не було // хл'їб уро'диў то'д'ї / стало л'єхше / а то дуже т'рудно було переживат' то // дро'ва то'пили бур'їаном / бур'їан ходила соб'ї'рала // було / приїду з ш'коли / їду соби'рати бур'їан / шоб їїсти зварити // мати ж не бач'їла // а їа н'їчого / ў ш'колу їду // ў кол'хоз'ї ро'били / сно'пи зносили / воду п'їдносили косар'ам / уч'їли нас стар'її в'їа'зати їак // робил^(п)и і к'їн'ми / і вол^(п)ами // о'рали земл'у // було так от вийдемо / пос'їдаїемо / ў ко'го їа'кїї гал'ет їе / шо їе і д'їл'ац':а / було / ну то'д'ї н'ї ў ко'го н'їчого до'брого не' було // це ў ко'го там ко'рови були / а ў нас же ко'роў не було // д'ад'ко приїшоў до'мо'го д'ад'ка / родич / і ка'же / даї мен'ї / т'отко / бур'ака / д'їт'ам не'ма н'їде н'їчого // она дала їо'му два бур'ач'ки / так в'їн не'далеко проїшоў / метр'їў два і поїїў їїх / о'братно вер'тайец':а / Варко / та даї мен'ї ш'е / їа не до'н'їс д'їт'ам // вона їо'му дала ш'е / по'н'їс д'їт'ам // дуже т'рудно було переживати // було так / шо і хо'вали ў сам'її р'ад'нин'ї / без г'роба // виносили пухл'ї л'уди / н'їко'му / було / і с'хати ви'нести // було / ле'жит' чо'лов'їк / прос'ат' л'удеї / їд'їт' / по'жалуїста / ви'нес'їт' чи бат'ка / чи мат'їр / з голоду ўмерли // а то і на кла'довиш'е на'возик покла'дуть / р'ад'ни'ю зам'отайут' і пове'зли на кла'довиш'е // (Записано від Світличної Надії Харитонівни, 1926 р. н., с. Олексїївка, Білокуракинський р-н).

Чимало діалектоносіїв пригадують, що в роки голоду росли якісь гриби, які вони називали гара'шки, гор'ашки (ч'ї то так Бог даў / ч'ї х'тозна): Ну ў нас ко'ру їїли / ло'пуц'ки // гара'шки зби'рали / гри'би так'ї їак ус'їїали оту го'ру // ми ўже пухл'ї були (Записано від Семистяги Олександри Сергїївни, 1912 р. н., с. Нижня Дуванка, Сватівський р-н); Ў'сорок ш'остому го'ду була ве'лика за'суха // п'їс'л'а воїни / з'начит' / ў'сорок с'ед'мом го'ду буў голод // голод буў ве'ликий / ну пр'от'їу т'риц':ат' т'рет'ого го'да л'уди стар'їш'ї ка'зали / ну / шо в'їн та'ке не та'кий // ну в'їн ўс'о раўно голод // д'їти не'дойїдали / о'собен:о д'їти // і стар'їки / та ну ўс'їм п'лохо було // ну так ўже на'в'єрно Бог даў / їа так думайу / шо ро'дило та'ке / по со'йашнику їа'к'їс' гор'ашки росли / так'ї

/ йак гра¹натки // брат¹ік старішій м¹ій соб¹ітрау і носіу¹ нам / і мамка обвар¹увала (Записано від Підгурської Ніни Іллівни, 1938 р. н., с. Олексіївка, Білокуракинський р-н).

Респонденти засвідчують, що аномальність цього явища (відсутність їжі) породжувала неприродну для жителів краю поведінку односельців: Оце тут о¹дин дв¹ір буу // хата здо¹рова була // так оце у оц¹у хату во¹ту воіну Ол¹га була не¹в¹істка д¹ідова Кирилова // і у нейі було два хлоп¹ц¹і / і йііі оце ос¹уди от¹д¹ілили на своіу посаду / на св¹ій огород // а друга хата / ото он завалини / то Мих¹іііу були / йа там корову дер¹жала // ото туди шли // голод буу // і в¹ін тої Нитил¹ п¹ішоу у Переїезне / устр¹ойіу с¹ / а його жінка і тої хлопец¹ дома осталис¹а / у т¹ій хат¹і / т¹іки вона недост¹ройена / вони у хатин¹і жили // а у його буу кум / Йакуша // оце де Йакіу живе / оце і дос¹і та хата завалена стоїт¹ // а тої кум пришоу до ц¹ііі Наталки / та і каже / кума! ка¹зау кум / шоб ти де луч¹:е барахло забрала / та несла / в¹ін там харч¹іу розживе // склала вона у м¹ішок / а барахло таке / сорочки полот¹н¹ан¹і / полот¹но / р¹адна / отаке // чи м¹ішок / чи два наклали / а тої Мишко (чи год¹іу йому дес¹ат¹ / чи два¹нац¹:ат¹ було) оста¹у с¹а дома // сиди синок / йа прине¹су од бат¹ка хоч макухи // а там нап¹ол¹і (л¹уди коїйак¹ і знайут¹) буу колод¹із¹ Ган¹:іус¹кі / та¹кіі глибокіі / отуди до соухозу / до Йагор¹іуки / і в¹ін тої кум дов¹іу туди ту Наталку / і кидати у колод¹із¹ // в¹ін сам / йак його ўже ўловили / в¹ін сам ка¹зау / шо йііі робиу // вона / каже / за но¹ги ўхопи¹лас¹ та про¹сила¹с¹ / кум! бе¹ри ўсе барахло / а оста¹у мене живу // н¹і / і ўкинуу ў колод¹із¹ // а те барахло забрау і по¹н¹іс (Записано від Дубової Марфи Петрівни, 1910 р. н., с. Олексіївка, Білокуракинський р-н).

Не раз оповідачі були свідками канібалізму: А йак на¹стау т¹ри¹дц¹ат¹ трет¹іі / ото горе ўс¹ім л¹уд¹ам стало / йісти н¹іч¹ого було / хл¹іб позабирали у кого шо було с¹т¹агали на по¹с¹іу // ска¹зали / зда¹ваї / с¹іят¹ на¹до // ми уз¹нали гор¹а / ўс¹і п¹ідл¹ітки / ішли на пол¹а за т¹риста грам¹іу хл¹іба / йіли жолуд¹і / і п¹ш¹інку копали йіли / свеклу йіли / пекли корж¹і з лобо¹ди куч¹е р¹авойі // так і харч¹ілис¹а / л¹уди на поле йшли / шоб каш¹і поїісти // ішли хто сил¹н¹ішиі / а хто бе¹з¹помоч¹ніі / л¹аже отди¹хат¹ і не ўс¹тане // л¹агло і зас¹нуло на¹в¹іки / пухл¹і ішли // було шо йіли і л¹удеї нишком // кинуц¹:а / нема // от / на¹пр¹ім¹ер / заїшли у хату до Пепчихи / а она дитину р¹іже та варе // забрали дитину / захо¹вали / а йііі н¹іч¹ого не було / хаї живе у своіій хат¹і (Записано від Четверик Катерини Омелянівни, 1919 р. н., с. Шульгинка, Старобільський р-н).

Респонденти засуджують дії тих, хто брав участь у руйнуванні храмів, розповідають, як такі люди пізніше страждали від різних хвороб, помирали: Було та¹ке у¹ремн¹а / з¹н¹імали хрест¹а з ¹церкви / соб¹рали л¹удеї і стали ка¹зат¹ / шо ¹церква не ¹нужна / і хрест ¹нада с ¹церкви з¹н¹ат¹ // стали пи¹тат¹ мужик¹іу / хто з¹н¹іме хрест¹? // н¹іхто не берец¹:а з¹н¹імати / а о¹дин мужик ка¹же / йа його з¹н¹іму // ¹церква ж

дуже ви¹сока / п¹ід н¹'али то¹го мужи¹ка (й¹а не буду називати, бо ш¹'е ж його род¹'н'а й¹е) / і тої мужи¹к з н¹'аў хрест із церк¹ви / з н¹'аў / хрест у¹паў / хрест великий / хрест у¹паў / в¹ін не з н¹'аў / а зв¹ал'аў його // і й¹ак його спустили з церк¹ви то¹го мужи¹ка / в¹ін потоп¹таў хрест тої но¹гами // ну / так ч¹'і ўже Бог даў / ч¹'і / хто його зна / п¹'іўгоду не пройш¹ло / й¹ак в¹ін не стаў ходити но¹гами і помер (Записано від Підгурської Ніни Іллівни, 1938 р. н., с. Олексіївка, Білокуракинський р-н). Діалектоносії нерідко зазначають, що учасників руйнування храмів невідворотно чекала кара Божа: помер не своєю смертю (с. Піски), замерз у полі (с. Новобіла), відібрало ноги (с. Нещеретове).

Тим, хто за часів радянської влади відвідував церкву, придумували різні покарання (заганяли в порожній будинок і закривали до ранку, змушували платити штрафи): Й¹а оди¹н раз с'в¹атила / ш¹'ч'е була мален¹'кою / бабус¹'а забрала ме¹не до себе ў Покроўс¹'к / і ми приїш¹ли / там церк¹ва була ў Покроўс¹'ку / а ми ж¹ ў Нико¹нор'іўк'і / ў нас не¹ було церк¹ви // приїш¹ли туд¹а і ўже зош¹ло / було ўже двінац¹'ат' ча¹соў // виїшоў п¹'іп / й¹а ж не¹ пон'імай¹у / шо то / де / дл¹'а ч'ого / счас й¹а ўже знай¹у шо / й¹ак / де / до ч'ого / в¹ін виїшоў / т'іки начаў от'іей¹у ламп¹точ'кою пихкат' ото димком / так крас¹'і й¹ак наскочи¹ли на кон'ах / че¹рвона арм¹'ій¹а / і й¹ак розогнали нас / хто куди т'ікаў при сов¹ецкої у¹ласт'і // і нас розогнали / і ми пішли ў ц'у сторону і нас закрили ў пус¹ту хату / пуста хата там й¹акас' стоїала і нас ус'іх туд¹а загнали і сказали сид'іт' тут // і ми ж¹ сид'іли там / нас було шест' ч'олов'ік / й¹а була мален'ка с'ома / д'евочка була // ага / ну і ўже ж¹ ми просид'іли там із дв'енац¹'ат'і до рас'в'ета // просид'іли / а з'імн'ей¹е ўрем¹'а / хоч' / тої / воно і не¹ з'імн'ей¹е / ве¹сноїу було / но однаково холодно ш¹'ч'е було / смотр'а коли паска // ну і ми ж¹ просид'іли там / а тоді ўже й¹ак стало св'етат' / ди'ул'ус' д'вер'і показалос'а ўже ж¹ рос'в'ет // там ни о¹кон не було н'іч'ого / загнали ў хату / сид'іт' / а ми ж¹ бойалис'а ран'ше // бабушки були не¹грамотн'і / забит'і / бойалис'а // ме¹н'і схот'ілос'а на двір / й¹а ди'ул'ус'а ж¹ воно открито / й¹а ўз'ала відкрила / та виїшла // виїшла / та тоді ве¹рнулас'а й¹ кажу / бабус' / ну не¹ма н'іде нікого / ч'о ми тут сиди¹мо // давайте їти зв'ітс'іл'а // і ми ж¹ ўс'і зв'іт'іл' й¹ак ринули / вискочи¹ли і пішли на Н'іко¹нороўку // (Записано від Українцевої Ніни Григорівни, 1932 р. н., с. Новониканорівка, Сватівський р-н). У цьому тексті значну текстотворчу функцію виконують дієслова минулого часу, які не лише номінують характер дій, але визначають їхню послідовність, що важливо і для відтворення подій, що відбувалися в церкві, і для характеристики заходів, що їх уживали проти вірних правлячі кола. Повтор (й¹ак нас розогнали) ужито і як уточнювальний засіб вираження думки, і як засіб висловлення емоційного стану оповідача.

Діалектоносії пригадують, як їх примушували давати державі займ, купувати облігації, які були лише частково погашені через багато років:

Помн'у / уполно|моч'ений| приїде |в:еч'ер'і / ча|соў у |дес'ат' / |с'аде і за|водит' |п'іс'н'у про |с'ірого бич'ка // на |йа|ку |суму ви |в'із'мете заїм / |йа |йо|му ка|жу / шо |ў нас |зоўс'ім не^имає |грошеї / а |в'ін |сво|йейі / на |с'к'іл'ки / ка|ж'іт' / |д'іти спат' |хоч'ут' / |йїх |треба |купат' / а |в'ін |сидит' / не^и |ви|женеи |же / |можит' |сид'іт' до |два|нац'ати / |Господи / |дума|йу / |коли |ўже ти |п'ідеи / а |в'ін |сидит' // |то|д'і |ўже |сил не^имає |те|рп'іт' / ну |будем |брат' на |триста |рубл'іў / |н'і / |каже |в'ін / |вам |треба |ўз'ат' на |п'ят|сот / |давит' / |давит' / |поки |до|давит' / |ладно |в'із'memo на |п'ят|сот / |то|д'і |треба |кар|тошку |ви|ростит' / |ви|брат' |йї|йї / |по|про|сит' |ў |кол|госп'і |кон'а / |на|грузит' |усе на |воза / |повез|ти |ў |город за |сорок |к'іло|метр'іў / |про|дат' і |купит' |бу|ма|жку / |Бо|же / |наш'ч'о |во|на ме^ин'і / |йак у |мене |д'іти |гол'і і |бос'і / |самим |уд'і|ц':а |н'і |ў шо / |хо|жу |ў |с'п'ід|ниц'і з |м'іш|ка |бу|зи|нойу |по|кра|шен'її / а |обл'і|гац'ї|йу |купи (Записано від Дубової Марфи Петрівни, 1910 р. н., с. Олексіївка, Білокуракинський р-н). Мовними засобами вираження думки в тексті є дієслова минулого часу, майбутнього, що вжиті у функції минулого, і теперішнього історичного, які демонструють способи поведінки учасників оповіді. У кінці тексту важливого значення набувають дієслова у формі інфінітива, за допомогою яких респондент перераховує все, що треба було зробити для того, щоб виростити врожай і продати його, аби купити облігації тривідсоткового займу. Емоційний стан оповідача в тексті передано сталими висловами |п'іс'н'а про |с'ірого бич'ка; а |в'ін |сво|йейі; |давит' / |давит' / |поки |до|давит', вигуками |Бо|же тощо.

Важкими були також роки війни. Діалектні тексти цієї тематики демонструють інтерактивну предметну компетенцію діалектоносія, що передбачає розуміння комунікантом властивої для конкретної лінгвокультури онтології, а також володіння способами їхньої категоризації: |Ў |сорок |первом |году |нач'а|лас'а |вої|на // |за|бирали / |йа|к'і |моло|д'і |хл|оп'ц'і з |два|ц':ат' |шес|того – |два|ц':ат' |ч'ет|вертого |года / |за|бирали |ўс'їх на |вої|ну // |було так / |шо |приїде |по|в'ес|тка... |мо|ї|ему |брато|ї |при|шла |по|в'ес|тка |дво|йур'і|дному... |йо|му |ў |д'в'і|нац':ат' |ча|с'іў |по|в'ес|тку |при|несли / |соб'і|раїс'а на |вос'ем' |ча|соў |ў |Бі|ло|кура|к'іно |в:о|йен|ко|мат // ну / |в'ін |ш'е |моло|дий / |бо|йа|ўс'а |ц'ого / |в'ін |за|пла|каў / |шо |ж ме^ин'і |ро|бити? не|ма |н'і|де |н'і|ч'ого / |н'і |хл'і|ба |ўз'ати |ў |сум|ку / не|ма |н'і|ч'ого // ну |шо |було там / |на|го|тови|ли |йо|му / і |п'і|шоў // |т|рудно |було // |в'і|кна |зал'і|п'али // |було / |ле|тит' |самол'от / |при|казу|йут' |во|йен':і (були |ў нас і |во|йен':і) // |гос'п'і|тал' |буў / |та|к'і |були |ранен'і // ну / |ранен'і на |костил'ах |ўже |та|к'і / |йа|к раз |коло нас |буў |гос|питал' // |це / |було / |йа|к |т'іки |самол'от |ле|тит' / |ўже |кри|ч'ат' / |йес'л'і |в:еч'ер'і / |шо |закри|вайте |в'і|кна / |шоб не |було |н'і|де і |ш'і|линоч'ки // |було так / |шо |зал'і|п'али |в'і|кна |пере|п'от|ками |ў |кл'еточ'ку / |шоб |с'в'ету не |видно |було / а |так |здо|рово |за|пи|найем / |шоб не |видно |с'в'ету // |до |дес'ати |ч'а|соў |т'іки |хо|дили // а |то|д'і не |разр'і|шали |хо|дити / |за|бирали |ў |штаб / |во|йен':і / |шоб не |хо|дили / не |шала|лис'а по |вулиц'і // |д'е|жури|ли / |заста|ў|али |д'е|жури|ти // |ў нас |хо|дили по |вулиц'ах / |о|це

один двір / два двори / ото ўдвох ходимо по вулиці / пройдем / д'е'журим по вулиці / шоб н'іде н'іч'ого н'іхто / (Записано від Світличної Надії Харитонівни, 1926 р. н., с. Олексіївка, Білокуракинський р-н).

Цей період оцінюють як важкий (трудно було, таке время було важке): С'ім'я була велика // було нас ст'іки / четверо осталос'а йак бат'ка забрали ў сорок первом году на воіну / зразу / тол'ко воіна нач'алас' // нас ч'етверо осталос'а / мама сама // дуже було трудно нам / не йісти ніч'ого / не ўд'агтис'а / не ўбратис'а // н'іч'ого // таке ўрем'а було // ну і йак йа вижила // кончилас' воіна / сорок п'яти год / бат'ко не ве'рнуўс'а / дві похоронки получ'али / нема бат'ка / плакала мама // а ўсе той / ўсе д'елали ўруч'ну // косили / там так'і кал'іки мужики / шо осталис'а / баби в'азали / ото кругом / короў запр'агали / орали земл'у // (Записано від Українцевої Ніни Григорівни, 1932 р. н., с. Новониканорівка, Сватівський р-н).

Перші післявоєнні роки пригадують також як дуже важкі. Тексти на цю тему репрезентують соціокультурну компетенцію діалектоносіїв, що полягає в знанні учасниками комунікації, зокрема мовцем і слухачем, соціальної та культурної специфіки мовної спільноти, діалектоносій висловлює при цьому узагальнення й вербалізує соціокультурні постулати: З мат'ір'ю то луч'ше д'іт'ам / а бат'ко добитк'іший // отаке д'іло було ран'ше // йа йак помн'у ішли з школи з сестрич'ками / посл'і мене ш'ч'е дві сестрич'ки // ідемо по дороз'і диў'ус'а йаки'с' кул'очок / йа до того кул'очка а ў н'ому пр'аники та ш'ч'е ї м'ятні / порозки сали // видно хтос' чи загубиў / чи шо / так ми т'і пр'аники так з апет'ітом поїли // воно ў сн'ігу ч'істен'к'і // н'і бачили н'і канф'ет / н'і пр'аник'іў / н'і сахар'ку / н'іч'ого такого // не бачили / бо грошеї не було / жили без грошеї / ото було те ї є // (Записано від Іванової Ольги Афанасіївни, 1947 р. н., с. Загір'я, Троїцький р-н).

Позитивними оцінками позначені 60 – 70-і роки ХХ століття: Йа ч'ого кажу / шо то д'і морал' була воби'ч'е ви'сока // з'ібралис'а / ог'ірки так'і ви'сок'і з боч'ки / бур'ак зварили / ідут' на поле / с'п'івайут' / стали / ў радках с'п'івайут' // с'іли отди'хат' / хто ог'ірок / хто по'б'ідали чи шо п'ідсн'ідали і знову п'існ'а // наше жи'т'а це істор'ія // а двір наш буў це йак постійалий // празник / не'д'іл'а чи так ў суботу чи шос' іш'ч'е увес' крайок ў нашому двор'і // ну не' знайу пор'іг буў н'іби медом намазаний // це дуже при'ятно було // (Записано від Синяги Клавдії Іванівни, 1941 р. н., с. Куземівка, Сватівський р-н).

Зіставлення розваг сучасної й тодішньої молоді, здійснене респондентами, свідчить про позитивну оцінку відпочинку молоді в минулому – він не був пов'язаний з уживанням спиртного: І весело було ї хара'шо / а зараз не'ма н'іч'о // повен клуб йак наб'йец'а концерт ставили // повен клуб / клуб же ў В'іл'шанах буў / а то д'і через не'д'іл' дві ш'ч'е / і ўп'йет' же // і л'уди ідут' і ўсе // ну то д'і не було н'і рад'іо /

н'і т'іл'і в'ізор // а те^ппер о'це хот'і т'іл'і в'ізор так ч'орт^{ма} н'іч'о //
 ўкл'учу о'це ўрод'і шоб шум ў хат'і // обич'на антена // а то їдем ў клуб
 кождий веч'ір з такої рад'іс'т'у с'п'івайем / байан'іст же буў / байан
 несе // а зараз молод'ож ну шо отих бар'іў нач'іпл'али / ну а шо їм
 робит' / випивають // хлопц'і / хлопц'і / а шож їм робит' / як вони не
 робл'ат' / т'іки ї випивають // та ми було на Новий год чи на маіс'к'і
 збираємос' так це ўс'і собирають / назбираємо два т'риц'ат'
 бутылка та стойала ну на л'ітру от'сили / та х'іба ж так пили / і то
 винц'а / а не водки (Записано від Синяги Клавдії Іванівни, 1941 р. н.,
 с. Куземівка, Сватівський р-н).

Сучасне життя села у зв'язку з тим, що люди втратили роботу
 в колгоспі, діалектоносії старшого віку оцінюють негативно, називають
 його розрухою. Діалектоносії середнього й молодшого віку стверджують,
 що вони сьогодні живуть із землі, самі її доглядають, праця ця важка, але
 заробити можна: Так / ої ну шо тоб'і розка'зат' // родилас' і виросла
 тута // була замужем / ти знайеш / за твоїм су'їдом // син Т'ома // ў
 перший клас ходе // учиц':а он ў мене стар'ан:о / доброт'но / швидко ўсе
 пон'імає // а до окру'жайуш'іх хороше ставиц':а // та ї учиц':а /
 учител'ка до них ласкаво от'носиц':а // їа о'це ўд'руге зам'іж вишла //
 с'е'час дома сид'у // живем ми ўч'ети'р'ох / їа / муж і двоє д'ітеї // ў
 мене їе другий ш'е си'ночок / хочу доч'еч'ку шч'е // жи'вем із зе'мл'і //
 норм'ал'но жи'вем / як уродит' / так грош'і їе (Записано від
 Калужної Світлана Миколаївна, 1985 р. н., с. Вівчарове, Троїцький р-н).

Негативно оцінюють діалектоносії відступ від української
 культури, одна з респонденток про це склала вірш: Ди'ул'ус' ти'ли' в'ізор
 їа / там с'п'івають п'іс'ні / і хто ж би ви думали / ч'орти на хомут'і //
 б'ігають / пле'гають / моў ска'жен: і пси / на ўс'у хату ч'ути їїх'ні
 ч'орт'ач'і голо'си // думайу / гадаю / Боже ж ти мій милий / н'іч'ого ж
 українс'кого / б'ілий св'іт не милий // а було ж ран'іше / серде'н'ко
 рад'іло / л'уди ве'се'лилися / зе'мл'а гомон'іла // виїде'ш за ворота / це
 праўда була / се'ло ўсе гу'ло / л'уди ве'се'лилися / весе'ло було // бо
 колис' с'п'івали у кожному се'л'і українс'ку п'іс'н'у стар'і і мал'і / де
 ж те ўсе под'іло'с'а / п'ішло у не'бут':а / т'іл'ки і поч'уїеш одне
 прокл'ат':а // усе те загасло / одна глухо'та / інколи поч'уїеш п'ісен'ку
 ко'та / та ве'селий в'ітер у бур'ян'і сви'стит' / і ч'асом / буває /
 п'івен' закри'ч'іт' // ди'т'ач'ого с'міху не ч'ули даўно / бо д'ітеї
 наро'жувати не' хоч'е н'іх'то // по се'лу ни'кають одн'і алка'ші / шч'об'
 дес' шч'ос' украсти і на'питис' в'ід ду'ш'і // бо ме'тал при'їмають п'ід'
 кожним сто'упом / майже у кожн'ій хат'і гон'ат' самогон (Записано
 від Хижняк Ніни Григорівни, 1937 р. н., с. Новобіла, Новопсковський
 р-н).

Як бачимо, щоб створити картину національного відчуження
 молоді від усього українського, Н. Хижняк уживає лайливі вислови:
 чорти на хомуті; мов скажені пси; чортячі голоси. Душевний стан
 авторки тексту передано вигуками Боже ж ти мій милий!, а жаль за

тими роками, коли шанували все українське, – *серденько раділо, люди веселились, земля гомоніла.*

Про культурну належність обстежених населених пунктів до українського культурного простору свідчать спогади про традиційні розваги сільського населення в ареалі: *На масл'аниц'у р'ажан'і хо|дили // та|к'і ў нац'іо|нал'них ко|ст'умах // це|зараз ўсе|купле|не / а то|д'і во|но ўсе було с|шите / виши|те // ка|ждий ден' ма|ў сво|є на|зна|ч'ен'їє // во|но ж там і з'ат' до те|шич'і хо|ди|ў // мли|нц'і ро|били // ка|нон о|цеї вес' до|держували // бу|ло / ўсе бу|ло // ма|рену на ко|стр'і па|лили // ду|же ц'і|каво було // с'є|ч'ас це ўсе й|а|кес' не" йес'т'є|ств'ін:є // і с п'і|с'н'ами обр'а|довими ўсе бу|ло //* (Записано від Синяги Клавдії Іванівни 1941 р. н., с. Куземівка, Сватівський р-н). Бачимо, що частина оповіді для сучасного жителя краю не зовсім зрозуміла.

Висновки. Загалом ці тексти свідчать про те, що жителі північних районів Луганщини ідентифікують себе з українською звичаєвістю, на що вказує володіння тими вербальними одиницями – словами, фразеологізмами, що мають особливий лексичний фон, зрозумілий лише носієві цієї культури.

Діалектні тексти-оповіді допомагають реалізувати культурну ідентифікацію українських діалектоносіїв Луганщини, визначити їхні соціальні орієнтири. Респонденти негативно оцінюють розкуркулювання, примусову колективізацію, вони засвідчують, що голод 1933 року був створений штучно, і це була трагедія великої кількості людей. Майже в кожному селі зруйновано церкву, людей карали за те, що вони намагалися потрапити до храмів, які залишилися функціонувати. Таке позбавлення можливості вільно виявляти свої релігійні вподобання сприяло відчуженню від традиційної української звичаєвості, зокрема й виробленню національної байдужості.

Відступ від культурних народних традицій респонденти засуджують, уважають, що він зумовлений тією суспільною ситуацією, яка склалася в ареалі. Неоднорідний склад населення, неправильна мовна політика, за якої впродовж тривалого часу престижною визнавали російську мову, а українське мовлення було витіснено у сферу побутового спілкування, панування російської мови в містах – це далеко не всі чинники, які сприяли відчуженню значної частини слобожан від рідної мови, культури.

Тексти-спогади, оповіді, що містять оцінку важливих суспільних подій ХХ – початку ХХІ століття діалектоносіями Луганщини, становлять один макротекст, у якому засуджуються злочини, зроблені проти простого народу: виселення хліборобів до Сибіру, примусова колективізація, голодомор 1933 року, відчуження від усього українського. Основними засобами вербалізації змісту цих текстів є мікротопоніми, антропоніми, назви свійських тварин, птахів, сільськогосподарського знаряддя, господарських будівель, страв, вигуки, слова з яскравою емоційною оцінкою, дієслівна лексика.

Література

- Бігусяк, М. В. (2015). Тексти як джерело дослідження говірок Івано-Франківщини: історіографія та перспективи розвитку. *Діалекти в синхронії та діахронії: текст як джерело лінгвістичних студій* (С. 17 – 29). К.: КММ.
- Волошина, С. В. (2008). Автобіографічний розказ як об'єкт лінгвістичного дослідження. *Вестн. Том. гос. ун-та*. №308. С. 11 – 14.
- Глуховцева, К. Д. (2017). Соціокультурна, етнічна та мовна самоідентифікація діалектоносіїв Луганщини. *Волинсько-Житомирщина: іст.-філол. зб. з регіон. проблем*. Вип. 28. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. С. 16 – 23.
- Глуховцева, К. Д. (2015). Ментальність діалектоносія та особливості діалектного дискурсу. *Діалекти в синхронії та діахронії: текст як джерело лінгвістичних студій* (С. 75 – 82). К.: КММ.
- Гороф'янюк, І. В. (2015). Життєвий шлях подільського селянина в мовному втіленні (на матеріалі автобіографічних текстів). *Діалекти в синхронії та діахронії: текст як джерело лінгвістичних студій* (С. 83 – 99). К.: КММ.
- Гриценко, П. Ю. (2000). Текст як простір вияву діалектних явищ. *Зб. лінгвіст. пр.: до 60-річчя проф. О. А. Колесникова* (С. 9 – 15). Ізмаїл.
- Гриценко, П. Ю. (1996). Тексти як джерело дослідження чорнобильських говірок. *Говірки Чорнобильської зони: тексти* (С. 7 – 19). К.: Довіра.
- Гуйванюк, Н. В. & Руснак, Н. О. (2015). Багатовимірність реальності діалектного тексту. *Діалекти в синхронії та діахронії: текст як джерело лінгвістичних студій* (С. 119 – 127). К.: КММ.
- Колесников, А. О. (2015). *Морфологія українських південнобесарабських говірок: генеза і динаміка: монографія*. Ізмаїл: СМІЛ, 676 с.
- Руснак, Н. О. (2010). *Лінгвокогнітивні та прагматичні виміри діалектних текстів буковинських говірок*. Чернівці: Чернів. нац. ун-т, 448 с.

Джерела дослідження

- Обрії (2011) – Обрії сучасного фольклору Луганщини: хрестоматія для студ. спец. „Українська мова і література” вищ. навч. закл. Луганськ, 54 с.

Стаття надійшла до редакції 27.06.2019 р.

Прийнято до друку 29.06.2019 р.

Рецензент – канд. філол. н., доц. Леснова В. В.